

LITURGIKUS REFORM AZ 1848-AS EGYHÁZMEGYEI ZSINATON

The Transilvanian Diocesan Synod in 1848 handled the theme of the Eucharist, the practice of celebration of the Eucharist and the paraliturgical actions linked to the Eucharist. Though in the heat of the revolution there were some suggestions in the foesperesi kerulettek. There are some among these, concerning the problem of the use of mother-tongue or the organizational problems involved by the confirmation, which won approval in our days during the IInd Vatican Synod. At the same time suggestions and discussions made by some liturgical questions are the proof that the Transilvanian clergy took part in the revolution as a civilian, but remained to the end priest-like, considering its main duty pastoral work.

A katolikus egyház hitéletét minden időszakban meghatározta a liturgia, s ezen belül az Oltáriszentség tisztelete. Az 1848-as egyházmegyei zsinat sem kerülte meg ezt a kérdést. Érdemes odafigyelnünk azokra a forradalom hevében született javaslatokra, amelyek elsősorban a szentmisével, elsőáldozással, Oltáriszentség tiszteletével, és egyéb paraliturgikus cselekményekkel kapcsolatosak. Az esperesi kerületekből beérkezett javaslatok bősége igazolja, hogy az egyházmegye papsága nagyon fontosnak tartotta, hogy pasztorációs tapasztalatai alapján a hitéletet növelje. 1848-ban nem volt újszerű igény a zsinat tartása, viszont összehívását elsősorban a forradalmi események tették szükségessé. Éppen ezért értékesek a liturgikus kérdésekre vonatkozó javaslatok és tárgyalások, hiszen azt bizonyítják, hogy a klérus tagjai, miközben *polgárként* vettek részt a forradalmi eseményekben, mindvégig *papok* maradtak, elsődleges feladatuknak tartva a hívek szolgálatát.

Az egyházmegyei zsinat megtartása része volt a magyar püspöki kar által tervezett nemzeti zsinatra való előkészületnek. Ezért a tárgyalások során elsősorban a nemzeti zsinatra javasolt kérdések kapcsán fogalmazták meg az erdélyi egyházmegyei zsinaton a javaslatokat. A továbbiakban, a liturgikus kérdéseknek a bemutatását a magyar püspöki kar által javasolt témakörök szerint csoportosítjuk, a zsinati munkálatok során használt sorrendben. Az egyházmegyei zsinat 1848. szeptember 1-én nyílt meg. Gyakorlatilag két nap alatt (szeptember 1–2.) sorra került a magyar püspöki kar által javasolt kérdések, illetve a *körülményeink és az idő kívánata szerint felmerülő kérdések* tárgyalása is. A liturgikus kérdések tárgyalására az első ülési napon, szeptember 1-én délután került sor. A nemzeti zsinatra való készül

jegyében a különböző témaköröket külön bizottságoknak kellett felterjeszteni, jelen esetben, a liturgikus javaslatokat a veszprémi püspöknek küldik be, mint a kérdésekkel foglalkozó választmány elnökének. Az először tárgyalt liturgikus kérdés kapcsán – a *vasárnapok és ünnepnapok, meg böjtek megtartása* – kapcsán több vélemény is elhangzik. Ezek esetenként túllépheték volna a zsinat jogkörét, ezért figyelmeztet a püspök, hogy a *böjtre* nézve a jegyzőkönyvbe *vélemény és óhaj*tás formájába jegyezzék fel a hozzászólásokat, hiszen e kérdést a nemzeti zsinat fogja szabályozni a pápával történő egyeztetés során. Egyébként is e tárgyalási pontot a magyar püspöki kar részéről Fogarasy Mihály választott skodári püspök eleve azzal a megjegyzéssel küldte, hogy érdemben csak a nemzeti zsinat fogja tárgyalni.¹ Az egyeztetés szükségességét indokolta az is, hogy az egész egyházat érintő kérdésben (márpedig a böjti fegyelem ilyen)² még a nemzeti zsinat sem hozhat önmaga döntést. Az erre vonatkozó egyházjogi előírás ugyanis eléggé egyértelmű: „A böjt az egyház parancsa szerint szigorúan megtartandó; a trienti zsinat is meghagyja a püspököknek³, hogy a böjtot, amennyiben csak lehet, mindenütt megtartassák”.⁴ A püspöki figyelmeztetés miatt a jegyzőkönyvbe a javaslatok után odakerül: *tartassék szem előtt az egyházi szellem és szabály*. E figyelmeztetés valóban szükséges volt, ugyanis az esperesi előkészítő tanácskozások jegyzőkönyvei komoly reformálási szándékokat tükröznek. A jegyzőkönyvek egybehangzóan a böjti gyakorlat enyhítését javasolják. Az alcsiki és kászsónszéki beadvány az elpuhultságot említve, a vétek alkalmának elkerülése végett a lehető legkevesebbre szűkítené a böjti gyakorlatot.⁵ A kézdi-orbai kerület papsága ki is fejezi: *tanácsos lenne az egyháznak a hívek gyengeségéhez leereszkednie*.⁶ A gyulafehérvári papság részletesen meg is okolja az enyhítés szükségességét. Az enyhítési szándék oka: általában elhanyagolják az emberek, főleg a szombati böjtot, másrészt a

¹ Pro synodo solum nationali.

² SZEREDY József, *Egyházjog. Különös tekintettel a Magyar Szent Korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra*. I., Pécs 1883, 258. § 645–648.

³ *Conc. Trid. Sess. XXV. de delectu cibor*.

⁴ SZEREDY József, *Egyházjog*. II., Pécs 1874, 503. § 1224.

⁵ Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár. (továbbiakban GYÉFKL) Fond: Püspöki Iratok (továbbiakban PI.) – 389.d. 11.cs. 1010/1848 (továbbiakban 1010): Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsiki és kászsónszéki kerület beadványa*.

⁶ GYÉFKL PI. 1010, Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*.

szegénység miatt inkább vesznek olcsóbb zsíros ételeket, mintsem drágább böjtöst, ugyanakkor a fizikai munkát végzőknek a zsíros étkekre szükségük is van. Tehát a böjt szigorú követelése az általános megszegést tekintve csak a „gyarló emberek vétségét öregbítse”.⁷ Ezért is enyhíteni óhajtják a gyakorlatot, ez viszont kimerül abban, hogy azon ünnepeknek, melyek böjti napra esnek, böjtölése legyen áttéve azok előnapjára, s ha az olyan ünnepek, amelyeknek előnapján böjtöt szokás tartani, böjti napra esnek, akkor csak az ünnep napján kelljen böjtölni. A szombati böjt kapcsán több kerület⁸ is javasolja annak eltörlését, illetve a hívek belátására bíznák annak megtartását. Az enyhítés viszont nem egyértelműen a böjtről való lemondást jelenti. Csupán a marosi és udvarhelyi kerület javasolja, hogy a böjti gyakorlatot egyértelműen csak a hívek belátására bízzák. Más kerületek az enyhítés révén lehetővé akarnák tenni, hogy az így megtartható böjt lelki hasznot is jelentsen. A barcai dékánátus és sepsimiklósi kerület ezért hangsúlyozza, hogy a jó példa adása mellett fontos a böjt lényegéről a népet kellően felvilágosítani.⁹ Abban mindenképp egyetért a legtöbb kerület papsága, hogy a nagyböjti böjtöt meg kell tartani. E mellett a kántorböjtök, s évközi időben a pénteki böjtölés gyakorlatának fenntartását szinté szükségesnek tartják.

E színes javaslati skála egyeztetésére az egyházmegyei zsinaton olyan formában került sor, hogy a hívekre való tekintettel csupán a szombati böjt eltörlését indítványozzák végül a zsinatoló atyák, megtartva a szerdai, pénteki böjtöt a nagyböjtben és adventben, a nagyhéti böjtölést, a vigíliás böjtöket és kántorböjtöket, ugyanakkor javasolják, hogy amennyiben ünnep esne böjti napra, abban az esetben a böjt kerüljön a megelőző napra. A veszprémi püspöknek küldendő kivonat ennél részletesebben taglalja a kérdést, jobban tükrözve az erdélyi helyzetet. Itt rámutatnak arra, hogy *a böjtös eledelek e vidéken drágábbak, s ennél fogva a szegényebb sorsúak kényszerülve vannak jó akaratuk mellett a böjtről törvényt elhanyagolni*. Ezért javasolják a böjtölést *evangéliumi tanács gyanánt*; amennyiben marad a böjti napok száma és a böjtölés kötelezettsége, annyiban a napi egyszeri húsevést engedélyezni; vagy pedig a böjti napok számát jelentősen csökkentve csupán a

⁷ GYÉFKL PI. 1010, 1848. augusztus 6.: *Gyulafehérvári kerület beadványa*.

⁸ Torda-aranyosi, gyergyói, alcsiki és kászonszéki, bányavidéki, szebeni és fogarasi, marosi.

⁹ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklósi kerület beadványa*.

nagyböjti szerdák és péntekesek illetve a nagyhét napjain kötelezni a szoros böjtöt.¹⁰ A választmányi jegyzőkönyv is tartalmazza ezt a részt a böjti fegyvelemmel kapcsolatosan, de utólag ezt a részt kihúzták. Ennek ellenére a veszprémi püspök számára készült kivonatban mégis szerepel. A zsinati jegyzőkönyvbe mégse ez a megfogalmazás került bele, talán a püspöki figyelmeztetés hatására.

A *vasár és ünnepnapok* kapcsán a hangsúly elsősorban a gyakorlatban levő visszaélések, mulasztások megszűnésének elérésére tevődik. Ezért javasolják, hogy egyrészt a népet *célszerű beszédekben* a papok világosítsák fel e napok megülésének fontosságáról és lelki hasznáról, másrészt a világi hatóságok közbenjárását is igénylik, hogy e napokon a lakosság valóban a templomban ünnepeljen. A veszprémi püspöknek küldendő kivonatba ez utóbbi – *az illető megyebelei előjáróság közre munkálásával* – utólagosan van beszúrva a javaslat szövegébe. A veszprémi püspöknek beküldendő pontokról szóló választmányi munkálatban áthúzva ugyan, de szerep az indoklás is: „Minthogy pedig egyházunk legszentebb intézkedései a polgári hatalom közbejötté nélkül sikertelenek”.¹¹ A javaslat külön érdekessége, hogy rámutat a korabeli viszonyokra. A jegyzőkönyv szövegéből kiderül, hogy a vasár és ünnepnapok méltó megülésének leggyakoribb akadályai egyrészt a munka (pl. marhalegeltetés), másrészt a zajos mulatozások. Még részletesebb helyzetképet adnak a zsinatot előkészítő esperesi tárgyalások jegyzőkönyvei. Itt olvashatunk arról, hogy elsősorban a más vallásúak háborgatására, illetve a vegyes házasságban élőkre való tekintettel a hétköznapra eső ünnepeket vasárnapra kellene tenni.¹² Hasonló javaslattal élnek a kézdi-orbai kerület papjai is, illetve ugyanez a kérés fordul elő a barcai dékánátus és sepsimiklói kerület beadványában is.¹³ A katolikus többségű helyekről érkező javaslatok az ünnep szellemével nem egyező mulatozásokkal szemben tennének ellenlépéseket. A gyergyói kerület papjai utalnak arra, hogy az előkelők, tisztviselők,

¹⁰ GYÉFKL Fond: Egyházmegyei Zsinatok (továbbiakban Ezs) d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, B. a. 4.

¹¹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, a. 4.

¹² GYÉFKL PI. 1010, Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

¹³ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklói kerület beadványa*.

magukat műveltnek képzelők kerülnek a vallásos kötelességek teljesítését, példájukkal pedig rombolnak. Ezért javasolják a világi és katonai előljáróknak büntetés terhe alatti rászorítását az ünnepek megtartására. Utalnak az angol példára, ahol büntető törvény van erre. Főleg a határvidéki problémát érintik, amikor javasolják, hogy a katonaságot tiszteik vezessék el a templomba. Ugyanakkor megtiltanának bármiféle kézi munkát, s a tánc csak az esti mise után legyen megengedett. A pap részéről a prédikációk alaposabb előkészítését igénylik: *ne rögtönzött, hiú, hanem mindig jól kidolgozott, nem fellengző, s a közösség sokkal nagyobb része által nem érthető, hanem egyszerűen csinos, mindenki által könnyen felfogható, szívre és lélekre ható, az idő szelleméhez. Hívei szükségéhez alkalmazott egyházi beszéddel álljon fel mindig a szónoki székre, s ne immel-ámmal, hanem szívből szívre hatólag szavalja azt el.*¹⁴ A polgári hatóság közreműködését az ünnepek betartása terén a kézdi-orbai kerület jogilag is megalapozza. Rámutatnak, hogy az ünnepek megtartását a polgári törvények is előírják (Approb. Const. Part. V. Edi. 5.; Compil. Constit. P. I. Tot. I. art. 2.). Ezt még kiegészítik: *a boltok és korcsmák zárva maradjanak...a cégek levétessenek, akkor könnyű lesz a köznép által azokat megtartatni...Azon reményökök, miszerint az ünnep megszegőknek, káromkodóknak isteni tiszteletbeni resteknek megfenyítését óhajtjuk, tán nem fújja szét a jelenkor túlhámozásának minden erkölcsi rosszat pártoló ferdesége.*¹⁵ A polgári hatóság közreműködését a kerületek lelkipásztorkodó papsága tehát mindenképp igényelte. A zsinatra beadott előkészítő jegyzőkönyvek szövegei ilyen szempontból egybecsengők. Csupán Zerich Tivadar teológiai tanár javasolja e területen kihagyni a polgári hatóság közbeavatkozását.¹⁶

Az ünnepnapok felsorolása terén nem találkozunk eltéréssel a hatályos egyházi jogi előírásoktól, amelyek az általános ünnepek (*festa universalis*) megülése mellett lehetőséget adnak országonként, egyházmegyénként, illetve ennél kisebb területenként történő szabályozásokra. Ezen szabályok felállítására természetesen a tartományi, nemzeti zsinat, illetve maga a püspök jogosult.¹⁷ A veszprémi püspöknek elküldött kivonat egészen röviden fogalmaz: *némely, köznapokon eső ünnepek áttétessenek az azokat követő vasárnapokra.* A jegyző-

¹⁴ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

¹⁵ Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

¹⁶ Uo. Gyulafehérvár: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

¹⁷ SZEREDY, *Egyházjog*, II. 502. § 1218–1219.

könyv, illetve a választmányi munkálat szövege ennél részletesebb szabályozást hoz, felsorolva mely ünnepek maradjanak a helyükön,¹⁸ kérve ugyanakkor, hogy Kisasszony napja, ha hétköznapra esik, vételezzék elő az azt megelőző vasárnapra, illetve tétessenek át, amennyiben hétköznapra esnének a következő vasárnapra a templomok védőszentjeinek ünnepei (templombúcsúk) és Boldogságos Szűz Mária fogantatásának ünnepe. E kérdésben a legradikálisabb változtatást a belső-szolnoki és az udvarhelyi kerület papsága javasolta. Előbbiek Áldozócsütörtök és Úrnappa kivételével minden ünnepet vasárnapra tennének,¹⁹ az udvarhelyiek viszont kivétel nélkül mindenikkel ezt tennék.²⁰ A liturgikus javaslatok kapcsán még két javaslatra mutatnánk rá, amelyek a zsinati tárgyaláson ugyan nem kerültek sorra, s csupán csak egy-egy zsinatot előkészítő beadvány tartalmazta őket. Az erdélyi helyzetkép szempontjából azonban érdemes legalább megemlíteni ezeket. A gyulafehérvári papság²¹ kéri, hogy az ünnepi mise alatt ne legyenek a mellékoltároknál olvasott misék, illetve meg kell tiltani a híveknek, hogy mise közben járkáljanak, helyet cserélgessenek. A liturgia menetét zavaró tényezőkhöz kapcsolódik a másik beadvány²², amely javasolja, hogy *a csengettyű pénz, melyet szentmise alatt elég alkalmatlanul szednek, elmaradhatna, vagy éppen más üdőre kellene halasztani, p.o. az isteni szolgálat végire.*

A Gergely-féle naptár kötelező előírását – a görög-keleti szertartásúak között – jó érzékkel a nemzeti zsinatra bízzák. Ugyanis ez volt az az időben is közel álló lehetőség, amely amennyiben e kérdésben döntést hozhatott volna, annak kihirdetése és életbe léptetése az apostoli Szent Székhez való felterjesztés és jóváhagyás után lehetséges is lett volna.²³ Márpedig a görög-keletieket érintő döntés csak ilyen jogi formában ért volna valamit, másképp csak írott malasztként szabályozhatták. Azt azonban nem hallgathatjuk el, hogy ennek ellenére a kérdéssel kapcsolatos konkrét javaslatra ekkor is sor került. A válasz-

¹⁸ Karácsony, újesztendő, vízkereszt, húsvét, áldozócsütörtök, pünkösöd, Úrnappa, Gyertyaszentelő-, Gyümölcsoltó-, Nagyboldogasszony, Szent Péter és Pál, Szent István király ünnepnapja és Mindenszentek ünnepe.

¹⁹ GYÉFKL PI. 1010, Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

²⁰ Uo. Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa.*

²¹ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa.*

²² Uo. 1848. aug. 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

²³ SZEREDY, *Egyházjog*, I. 258. § 645–648.

mányi munkában közóhajtóként fogalmazzák meg, hogy a görög-keletiek Julianus féle naptára *eltöröltessék*. A választmányi jegyzőkönyvben végül ezt a teljes részt kihúzzák, s jól látható, hogy más tintával, tehát máskor odairják: *a nemzeti zsinat eszközölje ki az egyformaságot*. Az utolsó, erre vonatkozó mondatot (*minthogy ez a G[örög]Kat[oliku]sok hitvallásával nem ellenkezik*) újra csak kihúzzák.²⁴ Ezek a javítgatások az előkészítő választmányi jegyzőkönyvben jelzik, hogy a zsinati munkálat során próbáltak ugyan döntést hozni, de a tárgyalások során úgy döntöttek, hogy ez az egyházmegyei zsinat jogkörén kívül esik, ezért a nemzeti zsinat elé javaslatukat terjesztik.

A következő tárgyalási pontok szintén szerepeltek a zsinati munkálatokra javasolt pontok között. Ennek megfelelően kerül sor a *délutáni isteni tisztelet és szolgálat célszerűbb elrendezésének* tárgyalására. A célszerűséget elsősorban a latin nyelv helyett anyanyelven végezendő szertartástól várták a zsinatozó atyák. Még így is csak a nagyobb ünnepekre kívánják szorítani a vespereket (*vesperákat*), amint kiderül a veszprémi püspöknek küldött kivonatból. A zsinati jegyzőkönyv szövege ez előbbi pontosítás nélkül kétértelmű maradhatna: *a deák nyelven tartott vesperák, mint nem célszerűek, szűnjenek meg*. Ez értelmezhető volna úgy is, hogy a latin nyelven történő végzését akarják megszüntetni, de úgy is, hogy magukat a vesperákat óhajtják eltörölni. E vesperák tulajdonképpen a papi zsolozsma részei, amelynek latin végzése nem szolgálhatta egyértelműen a hívek lelki épülését. Ezeknek végzése a papság egyéni feladata, illetve a kanonokok és szerzetesek közös imamódja.²⁵ A zsinati döntés reális válasz a kialakult helyzetre, hiszen e vesperák helyett vasár és ünnepnapok előestéjére a loretói litánia végzését, illetve a vasár és ünnepnapokon a Jézus litánia végzését ajánlják, a zsoldárok kihagyásával. Ez a megoldás végső soron eléggé egyértelmű egyetértéssel született meg. A kerületek előkészítő jegyzőkönyvei minden esetben rámutattak, hogy ezeket anyanyelven kellene végezni, hiszen a hosszú, s latin nyelvű vesperát a hívek úgyse értik. Az előkészítő tárgyalások javaslatai többnyire a Szepesy féle

²⁴ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, a. 4.

²⁵ FORSTER János, *A püspökmegyei zsinat*, Gyulafehérvár 1907, 72.

imakönyvet ajánlják használatra²⁶, ennek is 13-33 oldalait.²⁷ Javasolják, hogy egyszerű legyen: ének, ima, szentírási szövegek, bizonyos szertartások végzése legyen a tartalma.²⁸ A zsinaton a választmányi munkába utólag bekerül a *cibórium kitétele mellett*²⁹ kitétel is, amelyet a zsinati jegyzőkönyv is tartalmazni fog. A veszprémi püspöknek elküldött pontokból az előesti vespera tartásának igénye hiányzik. Ez a megoldás mindenképpen helyesnek tartható. Az érvényes egyházi szabályok ugyanis előírják, hogy a trienti zsinatnak a latin nyelv pártolására vonatkozó döntése³⁰ szellemében a liturgiai ténykedések és a breviárium végzésénél a latin nyelvet lehet használni, míg az ezen kívül eső, néppel közösen mondott imákban lehetséges az anyanyelv használata.³¹ Tehát ha marad a vespera, mint a breviárium része, azt csak latinul lehetett volna továbbra is végezni, viszont a litániákat lehetett már magyarul is. Így próbálják meg elérni, hogy a ritkábban és ugyanakkor anyanyelven tartandó délutáni ájtatosságot a hívek megkedveljék. Ez így egybeköthető volna a *vasár és ünnepnapokon történő oktatással* is. A jegyzőkönyv a vespera előttre ajánlja ezeknek tartását; a veszprémi püspöknek küldött kivonat ugyanakkor egy újabb pontosítással igyekszik ezeknek az oktatásoknak hatékonyságát, látogatottságát növelni: *falukon őszi és téli vasárnapokra azért kívánnók határozni, mert az évszak más vasárnapjain a cselédek megjelenése nehezen eszközölhető – Városokon a tavaszi és nyári időszakban tartandók, és azok gyakorlására az illetők az előjáróság által kötelezendők*.³² A zsinati jegyzőkönyv tehát röviden foglalja össze a jelenlévők javaslatait, amelyet a zsinatot előkészítő tanácskozások jegyzőkönyvei részletesebben taglalnak. A javaslatok rámutatnak azokra az okokra,

²⁶ Szepesy Ignác 1822-es imakönyvét: *Istent reggel, a szent áldozatnak bémutatásakor, és este naponta imádó keresztény.*

²⁷ GYÉFKL PI. 1010, Csomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

²⁸ Uo. Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsíki és kassonszéki kerület beadványa.*

²⁹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, a. 4.*

³⁰ *Conc. Trid.* Sess. XXII. c. 8. de sacrif. missae; can. 9. „*Si quis disixerit, lungva tantum vulgari Missam celebrari debere: anathema sit*”.

³¹ SZEREDY, *Egyházjog*, II. 492. §. II. 2. 1188–1189.

³² GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, B. a. 6.*

ami miatt ezen oktatások látogatottsága nem éppen magas. Keresztes József beadványában kifejti, hogy ez az oktatás szükséges, de rámutat a kivitelezést szinte lehetetlenné tevő okokra is. Itt érinti a székelyföldiek példáját, hogy dolgoznak, pásztorkodnak, tutajoznak. Ezt kiegészíti azzal, hogy sokan szolgálnak más vallásúaknál, az időpont kapcsán a városi cselédeknél a gond, hogy *míg az úr meghatározatlanul 4-5 órakar ebédel, s a kártyás, kockás háta megett virraszt a cseléd, addig ennek tanulása kétséges.*³³ Ugyancsak ő rámutat, hogy esetenként az is gond lehet, hogy ruháik rongyosak, amelyekben szégyellnek megjelenni. Persze az utcán, fogadóban ezért nem feszélyeztetik magukat, tehát ez inkább ürügy, mintsem ok a távolmaradásra. A kolozs-dobokai beadvány szerint a cselédek csak ősszel és télen tudnak ilyen oktatásokon megjelenni.³⁴ A gyergyói kerület javaslata szerint is télen, illetve nagyböjttben és adventben volna ilyen oktatásra lehetőség, mert *a székelységben az ifjak és gyermekek az egész nyáron, és a tavasz és ősz legnagyobb részén át éjjel és napot a mezőn és erdőkön töltik, főleg Gyergyóban, hol a földművelésen és a marhák legeltetésén kívül a tutajfavágás is igen sok erdőn töltendő időt igényel.*³⁵ A gyulafehérvári papság arra is rámutat, hogy a cselédek uraiktól nem mindig kapnak szabad időt délelőtt, de talán délután ott tudnak lenni, s ezt ki kell erre használni.³⁶ A cselédek kapcsán ezért is emeli ki a belső-szolnoki beadvány, hogy törvény kötelezze a cselédeket tartókat, hogy ezekre az oktatásokra elengedjék őket.³⁷ A bányavidéki kerület papsága is rámutat annak fontosságára, hogy a polgári hatóság is nyújtson segédkezet, hogy az érintettek az oktatásokon megjelenjenek.³⁸ Tekintve, hogy ez az együttműködés bizonytalan, a marosi kerület vasárnapi iskola formájában pártolja csak ezt az oktatást³⁹, míg a kézdi-orbai kerület helyette jobban kiemeli a házasságra való felkészítést, mintegy ezt az oktatást pótolandó.⁴⁰ Végző soron azonban a kerületek többsége az oktatás megtartását fontosnak tartja, s a gyergyói kerület konkrét javaslatot is

³³ GYÉFKL PI. 1010, 1848. aug. 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

³⁴ Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa.*

³⁵ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

³⁶ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa.*

³⁷ Uo. Szamosújvár, 1848. augusztus 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

³⁸ Uo. Abrudbánya, 1848. augusztus 1.: *Bányavidéki kerület beadványa.*

³⁹ Uo. Marosvásárhely, 1848. augusztus 12.: *Marosi kerület beadványa.*

⁴⁰ Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

tesz annak anyagára vonatkozóan. Ők a salzburgi érsek, Augustin Gruber *Practisches Grundbuch von Katechetik für Katholiken* könyvét ajánlják, amelynek egy részét Bardócz János és Lönhárt Ferenc már magyar nyelvre lefordítottak. E mellett az 1845-ben megjelent Andrási István által írt *Keresztény tudomány* című művét is az oktatók figyelmébe ajánlják.⁴¹

A zsinati megbeszélés tárgyát képező pontok összeállítói – pasztorációs szempontból – fontos kérdésnek tartották a nép buzgóságának növelése érdekében az *ájtatos társulatok behozatalát*. A jegyzőkönyv kiemeli, hogy elsősorban hasznos célt is szolgáljanak ezek, mint a szegények, árvák és népiskolák támogatása. A veszprémi püspöknek küldött kivonatba utólag beszúróják még az egyházi lapok, szentírást olvasó, illetve rózsafüzér társulatok támogatását is, amely kitétel a jegyzőkönyvbe is bekerült. A jozefinista szellem megnyilvánulása lenne e kérelem kifejezése? Forster János annak látja.⁴² A jegyzőkönyvben csupán rövid foglalatát olvashatjuk annak, amely az előkészítő tárgyalásokon megfelelő háttér-információkkal megalapozott óhaj volt. Ha csak a megfogalmazott óhajt nézzük, mondhatjuk, hogy érződik rajta a jozefinizmus. De ha azt a társadalmat vesszük figyelembe, amely részére e társulatok behozatalát szükségesnek tartják, sokkal inkább jó helyzetfelmérésről kell beszélnünk. Elsősorban a mérsékleti és a káromkodást megakadályozó egyletek behozatala volt a legáltalánosabb óhaj. Ilyen egylet Magyarországon már létezett, a *Religio és Nevelés* 1848. áprilisi száma közzé is tette a *középponti mérsékleti egylet elnöke, nt. Závodnik J. úr* felhívását, amelyben a mértékletességi ügy pártolói felkéri, hogy aláírásukkal támogassák az országgyűlés elé terjesztendő kérelmüket. E kérelem rámutat a mértéktelen ivászat káros következményeire, amelynek elkerülése végett öt pontos törvényjavaslatot is készítettek. Ennek szöveget az idézett felhívás közzé is tette. A felhívás jegyzetében a szerkesztő megjegyzi, hogy nem új kérdéstről van szó, a régebbi számokban már ismertették az olvasókkal e kérelmet, amelyről tudják, hogy a pozsonyi törvénykezésről már elkészik, de reményét fejezi ki, hogy a legközelebb tartandó országgyűlésen tárgyalás alá fogják venni.⁴³ A kérdés kapcsán kiemelhetjük, hogy végső soron a jegyző-

⁴¹ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa*.

⁴² FORSTER János, 78–79.

⁴³ *Religio és Nevelés*, 1848. apr. 2. V. 27. 214.

könyvben a hasznos célú ájtatos társulatok emlegetése a zsinati munkálaton részt vevők részéről kompromisszumnak tekinthető. Az esperesi kerületek előkészítő tanácskozásainak jegyzőkönyvei elég pesszimizmún látják e társulatok helyzetét, ezért is azoknak akár csak elvi támogatása is elég ritkán hangzott el.⁴⁴ A már említett, mérsékleti társulatok mellett újak behozását kevés jegyzőkönyvben ajánlják. Zerich Tivadar teológiai tanár kiházasító társulatok, vadházasságokat megszelídítő egyletek alapítását indítványozza csupán ezek mellett.⁴⁵ A már meglévők kapcsán többen is kifogásokat tesznek. A kolozs-dobokai kerület kiemeli, hogy amelyek közkedveltek, azoknak van szerepük, de töröljék el az eskütételt a tagságnál.⁴⁶ Keresztes József ferences tartományfőnök rámutat, hogy a formai dolgok is legyenek rendbe: püspöki jóváhagyással működjenek, s ne zavarják a közösségi liturgiát.⁴⁷ Ez utóbbi kérdés kapcsán a marosi kerület papsága már azt fejtegeti, hogy még a meglévő társulatokat is szüntessék meg, hiszen hétköznapra nem valók, vasárnap pedig feleslegesek.⁴⁸ A kézdi-orbai és udvarhelyi kerületek beadványai egyetértenek abban, hogy ha a meglévők a nép ájtatos érzeleminek élesztésére nem elegendők, az újak se lesznek sikeresebbek, tehát szükségtelen ilyeneket behozni.⁴⁹ A gyergyói kerület beadványa a meglévőket is ellenzi: *azok célt tévesztve rendeltetésöktől elfajultak; azért azoknak béhozatalát a székely földre feleslegesnek tartjuk.*⁵⁰ Az ellenzés elméleti megalapozását a torda-aranyosi kerület papsága teszi meg jegyzőkönyvében: *netalán úgy járjunk, mint aki keddre fogadott böjtjét szoroson megtartja, de az anyaszentegyház által parancsoltakat lelkeésmeret furdalása nélkül megszeghetőnek véli.*⁵¹

A gyermekek első áldozásának szertartását tekintve a jegyzőkönyv és a veszprémi püspöknek küldött kivonat teljesen eltérő szöveget tartalmaz. Az előbbi, vagyis a zsinati jegyzőkönyv csupán utal arra, hogy

⁴⁴ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklósi kerület beadványa.*

⁴⁵ Uo. Gyulafehérvár, 1848. aug.: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

⁴⁶ Uo. Kolozsvár, 1848. aug. 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa.*

⁴⁷ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁴⁸ Uo. Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa.*

⁴⁹ Uo. Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*; Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa.*

⁵⁰ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁵¹ Uo. Felvinc, 1848. júl. 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa.*

irányadónak az 1843-as mainzi Staudenmaier erre vonatkozó könyvét,⁵² illetve az 1833-as tübingeni – stuttgarti Rituálékát kell figyelembe venni, illetve ezeknek célszerű magyarosítását a nemzeti zsinat teendői közé sorolja. Ez alapján azt is mondhatnánk, hogy az erdélyi papság kikerülte e kérdést.⁵³ A veszprémi püspöknek küldött pontok azonban mást jeleznek. Itt kitérnek arra, hogy az első áldozásra bocsátott gyerekeket hit és erkölcsi oktatásban kell részesíteni, kiemelve elsősorban az Oltáriszentségről szóló oktatás fontosságát. Nehezen állíthatjuk, hogy a kérdéssel kellő komolyság nélkül foglalkoztak volna az egybegyűltek, ha az előkészítő kerületi tanácskozások dokumentumait is megvizsgáljuk. Itt a zsinaton is javasolt német rituálék mellett a gyergyói kerület egy magyar szerző munkájára hívja fel a figyelmet. A szertarás szabályait illetően figyelembe ajánlják Szilasi László: *A lelkipásztorság tudománya* 3-ik kötetének 260–262 lapjait, a felkészítést illetően a 99–103 lapokat. Ezeket a részeket ajánlják külön kinyomtatni.⁵⁴ A gyulafehérvári papság javaslata arra is kitért, hogy ne csak a katekizmus pusztá szavait tanulják be, hanem értsék is azt.⁵⁵ A kérdés kapcsán a javaslatok meghatározó többsége a kellő ünnepélyességet hangsúlyozza. A gyulafehérvári papság javasolja, hogy az elsőáldozás napja nagyobb ünnepen legyen, de az ünnepet magát nem határozzák meg. A torda-aranyosi kerület Pünkösöd ünnepére tenné az elsőáldozást, a bányavidéki papok, akárcsak a kolozs-dobokai kerület papsága is Fehérvásárnapra. A marosi kerület azért sem javasol időpontot, mert ők az ünnepélyességet azzal növelnék, hogy javasolják, hogy az elsőáldozás alkalmával az Oltáriszentséget maga a püspök ossza ki.⁵⁶ Magát az ünnepélyességet továbbá azáltal is növelnék, hogy e jeles pillanatra a hívek s a szülők jelenlétében kerüljön sor. A javaslatok egybecsengően hangoztatják ennek a fontosságát, illetve a külsőségek kapcsán is hasonló javaslatokkal élnek. A kézdi-orbai kerület beadványa röviden így foglalja össze ezt: *legdíszesebb öltözetben, kezekben gyertyát hor-*

⁵² STUDENMAIER, *Geist des Christenthumst Ritual dem Geiste und Anordnungen der Kath. Kirche*, 2. Anlage, Stuttgart und Tübingen 1833.

⁵³ Ezt állítja Forster János is, kissé ironikusan. FORSTER János, 80.

⁵⁴ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa*.

⁵⁵ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*.

⁵⁶ Szerintük a püspöknek évente látogatni a plébániákat annál is inkább lenne ideje, mivel a forradalmi változások következtében megszabadulna világi teendőitől. – GYÉFKL PI. 1010, Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa*.

dozva, szüleik és rokonaik jelenlétében...szentmise után a keresztlő kúthoz hasonló ünnepélyes járdolattal a lelkész által vezetettek, s két fiú, s két leány gyermek a kereszkútra tett jobb kézzel keresztségben tett fogadásaikat fennhangon megújítják.⁵⁷ A zsinati jegyzőkönyv is ebben a szelemben rögzíti a jelenlevők véleményét, s a kérdésről szóló utolsó mondatból azt is megtudjuk, hogy végső soron a kolozsi kerület gyakorlatát tartják irányadónak. Tehát a kérdés kikerülésének vádjával aligha illelhetjük a zsinatot. Sőt, a választmányi jegyzőkönyv a napjainkban már elterjedt szokást is hozza, még ha utólag ezt is áthúzták: *jónak tartanak őket ezen alkalommal valami emlékjellel megajándékozni.*⁵⁸ Az emlékjelek között a kézdi-orbai kerület javaslatában a következő tárgyakat sorolták fel: *s ezen nagy nap emlékére valamely maradandó jellel, p.o. olvasóval, könyvel, vagy képpel megajándékozzanak.*

Az év végén tartandó isteni tisztelet elrendezése kapcsán nagyon tömör a tárgyalás eredményének megfogalmazása. A Szepesy-féle imakönyvből a hét végére rendelt könyörgéseket javasolják⁵⁹ az év végén is alkalmazni, természetesen a hét szó helyett évet használva. A veszprémi püspöknek küldött kivonatból kiderül, hogy a záró mozzanatot jelentő Te Deum eléneklésének nyelveként ajánlott magyar nyelv csupán utólagos beszúrás. A Te Deum anyanyelven történő éneklése a zsinatot előkészítő kerületi jegyzőkönyvek általános óhaja is volt, akárcsak a Szepesy féle imakönyv könyörgésének ajánlása is. Az eltérések csupán a hálaadó liturgia kezdetére vonatkoztak. Ezt délutánra⁶⁰, illetve estére⁶¹ javasolják, viszont a zsinaton erről külön nem döntenek.

Röviden foglalják össze a *szentmise előtt vagy utánra javasolt ima mondását a pápáért, királyért, egyházi és világi vezetőkért, illetve a népért.* A tervezett nemzeti zsinatra bízzák egy megfelelő formula összeállítását, amelyet mise előtt imádkoznának el. Az előkészítő gyűlések jegyzőkönyvei a Szepesy imakönyv megfelelő részeit ajánlják

⁵⁷ GYÉFKL uo. Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

⁵⁸ GYÉFKL EZs, d. I. 1/c. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megvezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő.*

⁵⁹ A gyergyói kerület zsinatot előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyve az oldalszámokat is megadja: 232–259. – GYÉFKL PI. 1010, Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁶⁰ Fél négyre – Uo. Kolozsvár, 1848. aug. 8.: *Kolozs-dobokai kerület beadványa.*

⁶¹ Uo. Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

mintaként, illetve a lefordítandó Rituálé 485. lapját.⁶² Egyes kerületek mise előtt, mások mise után javasolják ennek mondását. A ferences tartományfőnök, Keresztes Márton fölöslegesnek tartja ezeket az imákat, arra hivatkozva, hogy a nép unja, s türelmetlen, ha hosszúra nyúlik.⁶³ Ez azonban nem jellemző vélemény az egyházmegye kerületeiben, olyan eset is van, hogy e mondandó imádságok sorát növelni óhajtják. Alkalomadtán a napi szükségletnek megfelelően *terhes munka elhordozhatására kegyelem, isteni segedelem, természetmennyek bőv elnyeréséért, árvákért, özvegyekért* is javasolnak imaformulákat mondani, amely megkívánja az ehhez szükséges imakönyv összeállítását is.⁶⁴ A zsinaton végső soron talán azért sikeredett rövidre ennek a kérdésnek a tárgyalása, mert a következő kérdéshez már többen is hozzászólásra készülődtek. A kérdés a *búcsúkkal kapcsolatos visszaélések megszüntetésének* módozatáról szólt.

A kérdés rendezésének sürgősségét a gyakorlatban tapasztalható visszaélések jelezték. Ugyanis a búcsújárások sok esetben lakmározások, ivászat és más zajos, s főleg világi jellegű mulatozásokra adtak alkalmat, nem pedig a lelki épülésre. *Ha Pünkösöd napján Csíksomlyóra, vagy Nagyboldogasszonykor Kolozsvárra megy, tiszta az ő lelke.* Ezért búcsúnak nevezi azt is, ha *valamely templomi ünnepen megjelenván, ottan lakó atyafiaiánál mértéken felül eszik-iszik, azután veszekszik, káromkodik, ifjúkori vétkeit űzi...* – mutat rá a probléma lényegére a torda-aranyosi kerület zsinatot előkészítő tárgyalásának jegyzőkönyve.⁶⁵ Ezért sok résztvevő egyenesen a búcsúmenetek eltiltását javasolta. Az előkészítő tanácskozások jegyzőkönyveiben ezt javasolja az erzsébetvárosi kerület beadványa.⁶⁶ Más kerületek abban az esetben javasolják a búcsújárás eltörlését, ha a visszaélések okait nem lehetne megszüntetni.⁶⁷ A zsinati munkálatok során, ismerve a trienti egyetemes zsinat végzéseit a búcsúk hasznosságáról, kénytelenek voltak a jelenlevők másképp megközelíteni a kérdést. Félték ugyanis, hogy ne kerüljenek

⁶² Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁶³ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁶⁴ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa.*

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. Erzsébetváros, 1848. augusztus 9.: *Erzsébetvárosi kerület beadványa.*

⁶⁷ Uo. Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa*; Csomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa*; Csíkszentmárton, 1848. aug. 1.: *Alcsiki és kászonszéki kerület beadványa*; Gyulafehérvár, 1848. aug.: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

ellentétbe a hatályos egyházi szabályokkal. Ezért javasolják, hogy a papok beszédeikben a búcsúk eredetéről és céljáról megfelelően oktasák a népet⁶⁸, s a búcsújárásokat maguk a lelkipásztorok⁶⁹, illetve akadályoztatás esetén valamelyik buzgó és erkölcsös világi vezessék a búcsúra és vissza. A világias jellegű mulatozások ellenszerül javasolják, hogy csak olyan helyekre menjenek el búcsúra, ahonnan estére könnyen vissza is térhetnek otthonukba⁷⁰, ugyanakkor eldöntik, hogy a búcsúk alkalmával a lakomákat el kell tiltani. Ez a kitétel sokszor előfordult a zsinatot előkészítő kerületi tanácskozások jegyzőkönyvében is.⁷¹ A gyulafehérvári papság arra is figyelmeztet, hogy a papság példaadása is mennyire fontos. Ezért javasolják, hogy se kisebb, se nagyobb lakomákon a papság se vegyen részt.⁷² Egyes kerületek javaslatai – amelyeket viszont a zsinati munkálatokon már nem tárgyaltak – úgy oldanák meg a kérdést, hogy az egyházmegye összes templomának búcsúját egy napra tennék, így mindenki otthon vehetne részt ezen, az *anyaszentegyház értelme szerént ideigleni büntetésének engedményét* nyervén ezáltal.⁷³ A szebeni és fogarasi kerület papsága ezt meg is határozná, Mindenszentek ünnepnapjában⁷⁴, mások legalább azt sürgetik, hogy a búcsúkat vásár- és ünnepnapokra tegyék.⁷⁵ Természetesen kivételt tennének a Csíksomlyó esetében. Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa nagyon hangsúlyozottan

⁶⁸ Az előkészítő munkálatok során ezt a kolozs-dobokai kerület külön kiemelte: Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*. Még arra is gondoltak egyesek, hogy célszerű és olcsó könyvet kellene kiadni a búcsúk igazi fontosságáról: Uo. Szeben, 1848. aug. 10.: *Szebeni és fogarasi kerület beadványa*.

⁶⁹ Ez a javaslat a gyulafehérvári papság és a kolozs-dobokai kerület papságának előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyvében fordult elő: GYÉFKL PI. 1010, Gyulafehérvár, 1848. júl. 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*; Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-dobokai kerület beadványa*

⁷⁰ Ezt javasolta a belső-szolnoki kerület zsinatot előkészítő tanácskozása is: Uo. Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa*. Zerich Tivadar beadványa is kiemeli ezt a szempontot, hasonlóan a marosi kerület papsága is: Uo. *Zerich Tivadar beadványa*; Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa*.

⁷¹ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánatus és a sepsimiklósi kerület beadványa*; Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*. Ők egyébként a visszaélések megakadályozására a polgári kormány segítségül hívását is javasolták.

⁷² Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*.

⁷³ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

⁷⁴ Uo. Szeben, 1848. augusztus 10.: *Szebeni és fogarasi kerület beadványa*.

⁷⁵ Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*.

védi ennek fennmaradását, ami azt jelzi, hogy az egyházmegyében eléggé közismert volt a kerületek búcsújárás ellenző magatartása. A ferences rendfőnök beadványa érthetően a búcsújárás lelki hasznát emlegeti, igaz, hogy még ő is beszámol különböző problémákról. Így rámutat, hogy gyakoriak a *koccanások* a gyergyóiak és a háromszékiek között, pedig egyértelmű a hagyomány: a gyergyói megy elől a pünkösdi búcsú alkalmával.⁷⁶ A zsinati jegyzőkönyvbe mindezen javaslatsorból csak egy kitétel kerül be, amely a veszprémi püspöknek küldött kivonatból viszont szintén hiányzik: *kivéven a Csíksomlyón pünkösöd napján tartani szokott búcsút, mint a székely nemzetnek kitűnőleg emlékezetes ünnepét.*

A búcsú kérdésében tehát kompromisszummal találkozunk. A lelki-pásztorkodó papság, amely tapasztalta a gyakori visszaéléseket, a teljes megszüntetést javasolta, amelyet azonban félnek megtenni az egyházi szabályok alaposabb ismerői. Gyakorlatban a probléma lényege ott van, hogy a magyar nyelv egy szóval ad vissza három latin fogalmat: *indulgentiae*, *festum tituli* és *peregrinationes*. E három fogalom jelöli magát a *szent búcsút*, amelyre a trienti zsinat döntése is vonatkozik, magát a templom titulus ünnepét, amely alkalmat ad a búcsú nyerésére, illetve magát a búcsújárás.⁷⁷ A zsinati jegyzőkönyvben a búcsújárás (*peregrinationes*) megkülönböztetik ugyan, de ilyen megkülönböztetést nem olvashatunk ki egyértelműen a másik két fogalom (*indulgentiae* és *festum tituli*) esetében. Ez adhatott okot a kompromisszumkészségre, a kérdés óvatosabb kezelésére. Amennyiben döntést hoztak volna a búcsújárások eltörlésére, az nem mondott volna ellen egy egyházi jogi előírásnak sem. Sőt Kempis Tamást is idézhetnénk, aki a következőket mondta: *qui multum peregrinatur, raro salvificantur.*⁷⁸ Természetesen a búcsú eredeti céljának megfelelő búcsújárás eltörlése mindenképp veszteség lett volna az erdélyi hívek számára, ezért is jobb volt, hogy a visszaélésekre okot adható lehetőségeket igyekeztek megszüntetni. Hogy erre milyen esély volt? A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a visszaélések, a rossz beidegződések nem szűnhetnek meg egy egyszeri döntés révén.

⁷⁶ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁷⁷ FORSTER János, 88.

⁷⁸ *Aki gyakran zarándokol (búcsúra), ritkán mentődik meg* – Uo. 88.

A forradalmi szellem a liturgiában bevezetendő anyanyelviség terén erőteljesen érződött. A magyar püspöki kar által megfogalmazott tárgyalási pont teljes összhangban van a trienti döntésekkel, amely a nép nyelvén lehetőséget adnak közös imák végzésére: *A római s eddig használatban lévő rituálék nyomán egy új, s valamennyi deák szertartású megyében béhozandó oly rituálék kiállítása, melyben a szentségek és szent szertartások kiszolgáltatásának alkalmával némely épületes imádságok anyanyelven lennének használandók*⁷⁹, *némely célszerű oktatások formulái mellett* – szól a tárgyalási pont szövege. A zsinatoló atyák azonban tovább mennek, mint amit e pont megszövegezése kívánt. A teljes anyanyelviség mellett szállnak síkra. Ez a törekvés pasztorációs jelentőségét és célszerűségét felmérve csupán a 2. vatikáni zsinat fogja az erre vonatkozó döntést meghozni a liturgiáról szóló konstitúcióban. Az elv, amelyet az egyházmegyei zsinaton megfogalmaznak, az 1Kor 14. 11, 16–19. verseire alapozva a következő: ha a nép nem érti az imát, mire tudja azt mondani, hogy Ámen? Mit ér a meg nem értett beszéd, hogyan érheti el célját? Az új szertartásos könyv kidolgozásához mintaként egy német Rituálét ajánlanak.⁸⁰ Az anyanyelviség mellett liturgiai újjáépítésként javasolják ugyanakkor az ördögűző szertartások rövidítését, illetve bizonyos részeinek elhagyását. A részleteket azonban nem állapítják meg. Ezt magyarázza, hogy magának az új rituálénak a szerkesztését a nemzeti zsinat feladatának tekintik, elsősorban – amint ezt meg is fogalmazzák – *az egész magyar egyházban meg tartandó egyformaság tekintetéből*. Ez viszont nem azt jelenti, hogy a részletekkel nem foglalkoztak volna. Az előkészítő, kerületi tanácskozások során a javaslatok egész sora került jegyzőkönyvbe. A gyulafehérvári papság kifejezte, hogy a rituálé alakra és tartalomra is változtatást igényel. A szentségek és más szertartások kiszolgáltatásánál mondott imákat kéri magyarra fordíttatni, a kiszolgáltatáshoz kapcsolódjon megfelelő oktatás, amely szintén legyen benne a Rituáléban. A nyelvezet legyen egyszerű, közérthető. Célszerű lenne az elavult evangéliumos könyv helyett a Szepesy féle Szentírás szerinti megújítása,

⁷⁹ Kiemelés tőlem.

⁸⁰ „Ritual nach dem Geist und Anordnungen der kath. Kirche oder praktische Anleitung für die kahtolische Seelsorger. Amten Stuttgart und Tübingen in den gg. Cotta 1831” – GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, mellyekről készitendő megyezsinati munkálat a besztercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2.

illetve egy új egyházi énekeskönyv készítése is.⁸¹ A kolozs-dobokai kerület fel is sorolja, mely estekben szükséges az anyanyelviség használata: esketés, keresztelés, beavatás, temetés, búzaszentelés, keresztút. Szerintük ezt a reformot a kor szelleme ezt igényli, s a hit lényegét sem sérti.⁸² A torda-aranyosi kerület javaslata arra is kitér, hogy mivel a Rituálé kézikönyv, s esetenként a papnak hordozni is kell, ezért javasolják két kötetben történő kiadását: az elsőben lenne a szentségek kiszolgáltatása és a temetési rend, a másodikban az áldások és díszmenetek szövegei, Veni Sancte, hálaadások, Te Deum, stb.⁸³ Az alcsíki és kászonszéki kerületek a bilingvis kiadást javasolják.⁸⁴ Annak ellenére, hogy ezek a javaslatok a zsinati jegyzőkönyvbe nem kerültek be, néhány tanácsot a zsinat során is megfogalmaznak. E tanácsok közt találjuk azt a javaslatot, amelyben *odafigyelnek a más nemzetiségűek igényeire is, amikor kifejezik, hogy az újonnan kiado szertartásos könyvet német és tot nyelven is ki adandonak véljük – különösen akarjuk hogy a Nagyhéti agendák mindenütt anyai nyelven végeztessenek.*⁸⁵ Tehát nem csak magyar nyelven, hanem anyanyelven! A Rituálé reformja mellett röviden kitérnek az énekeskönyv reformjára is, amelynek célja a szertartásokba a népnek aktívabb bekapcsolása lett volna. *A Templomban a kántor az éneklést ne egyedül, hanem a nép kíséreléssel végezhesse.* Ezért javasolják egy olyan énekeskönyv elkészítését, amelybe azok az énekek kerülnének bele elsősorban, amelyeket a nép már jól ismer, illetve a többi ének esetében az ezekre való oktatás fontosságát is kihangsúlyozzák. A zsinati szövegből hiányzik néhány, a kerületek által megfogalmazott javaslat, amelyekben kérték, hogy az énekeskönyvbe komoly vizsgálat után csak azok a régi

⁸¹ GYÉFKL PI. 1010, Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*. Hasonló tartalmú a kézdi-orbai kerület beadványa is: Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*.

⁸² Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*.

⁸³ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

⁸⁴ Uo. Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsíki és kászonszéki kerület beadványa*.

⁸⁵ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyokról, melyekről készitendő megyezsinati munkálat a beszercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2. A javaslat szövege szó szerint ismétli meg a gyergyó kerületnek zsinatot előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyvét: GYÉFKL PI. 1010, Csomafalva, 1848. augusztus 1. – *Gyergyói kerület beadványa*.

énekek kerüljenek be, amelyeket a nép jól ismer⁸⁶, vagy pedig akár az énekek hangjegyztetésének igénye is.⁸⁷

A kérdés tárgyalása során megfogalmazott irányelvek reform és forradalmi jellege nem kérdőjelezhető meg. Forster Jánosnak a zsinatról szóló értékelése kifogásolja, hogy a püspök, aki a bőjti fegyelem kérdésének tárgyalásakor figyelmeztet arra, hogy annak tárgyalása nem tartozik az egyházmegyei zsinat hatáskörébe, most nem teszi meg ezt a figyelmeztetést, pedig szintén az egyházmegyei zsinat hatáskörét túllépő kérdésről volt szó.⁸⁸ Hogy miért maradt el a figyelmeztető szó, ma már nehéz eldönteni. Elképzelhetőnek tartható, hogy a pasztorációs tapasztalatokból forrászó óhajok megfogalmazása – amely tény nem jelent eltérést a hatályos egyházi szabályoktól – részét képezhette a püspöknek a papjaival való tanácskozásának. Márpedig az egyházmegyei zsinat ennek megfelelő jogi kerete. Ugyanakkor láttuk azt is, hogy ugyan elég egyértelműen nyilatkoznak az anyanyelvviség bevezetése mellett, de ezt *nem döntésként* fogalmazzák meg. Az egyetlen *döntés jellegű* megfogalmazás csupán a következő: *A szentmise áldozatot azonban az egység fenntartása jeléül most még latin nyelvű szertartással óhajtjuk és akarjuk bemutatni.*⁸⁹ Ezt pedig e zsinat résztvevőinek joga volt kijelenteni, s a püspök sem talál(hatot) benne kivetni valót. A zsinati munkálat e kérdésben végső soron egy sikeres kompromisszum volt, amennyiben azt is figyelembe vesszük, hogy a zsinatra készülve az esperesi kerületek beadványaiban esetenként erőteljesebb reformálási vágnak is hangot adtak. Mindenik ilyen jegyzőkönyv az anyanyelvviséget igényelte. Az erzsébetvárosi és marosi kerület az anyanyelvviséget a szentmise kapcsán is javasolta. Más kerületek (kolozs-dobokai, Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa) a szentmise kapcsán a latin nyelv megtartását szükségesnek tartják, tudva azt, hogy ez a kérdés a római Szentszéktől függ. Mások (szebeni és fogarasi kerület) kifejezik reményüket, hogy idővel a szentmise szövegeit is le lehetne anyanyelvre fordítani.⁹⁰

⁸⁶ GYÉFKL PI. 1010. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

⁸⁷ Uo. Szamosújvár, 1848. augusztus 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

⁸⁸ FORSTER János, 100.

⁸⁹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a besztercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, D. a. 2.*

⁹⁰ GYÉFKL PI. 1010.: *Zsinatot előkészítő tanácskozások összegyűjtött jegyzőkönyvei.*

